

Ülevaade TTÜ Raamatukogu tegevusest 2003. aastal

TTÜ nõukogu 21.10.2003 otsusega nr. 71 kinnitati raamatukogu uus põhikiri, millega tugistruktuuriüksus raamatukogu kujundati alates 01.01.2004 ümber ülikooli teadus- ja arendusasutuseks. Vastavalt "Teadus- ja arendustegevuse seaduse muutmise seadusele" (14.03.2001) finantseerib Haridus- ja Teadusministeerium oma eelarve kaudu teadusinformatsiooni hankimist Vabariigi Valitsuse poolt nimetatud teadusraamatukogudele. Sellest tulenevalt eraldas ministeerium 2003. aastal raamatukogule teadusinformatsiooni hankimiseks 3,352 miljonit krooni.

Koostati raamatukogu sügavusindikaatoritega varustatud komplekteerimistemaatika ja koostöös Tartu Ülikooli ja Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogude ning Rahvusraamatukoguga Eesti teadusraamatukogude ühtne komplekteerimiskava.

Augustis võeti kasutusele integreeritud raamatukogutarkvara laenusmoodul, mis tõi kaasa mitmete tööprotsesside ümberkorraldamise. Raamatukogu pääslas rakendati tööle spetsiaalne tarkvara, mis võimaldab identifitseerida lugejaid, registreerida külastusi ning teostada külastuste ja lugejaskonna koostise statistilist analüüsi. Viidi läbi lugejate ümberregistreerimine ja võeti kasutusele vötkoodiga lugejakaardid.

Raamatukogu arvudes 2001-2003

	2001	2002	2003
Saadud raamatuid	10 526	9 857	14 367
sealhulgas: ostud	7 211	6 778	10 423
annetused	1 170	851	1 655
sundeksemplarid	2 076	1 943	1 869
Saadud paberkandjal ajakirju (nimetusi)	730	699	646
Ligipääs e-ajakirjade täistekstidele (nimetusi)	4 174	6 345	8 598
Lugejaid	18 537	18 763	18 943
Külastusi	231 092	232 197	231 912
Laenutusi*	192 520	193 601	1 086 341
sealhulgas: kojulaenutusi	109 469	112 650	114 614
laenutusi lugemissaali	80 051	80 951	80 727
laenutusi avariiuulitelt			891 000
Teavikute ostusummad (mln kr)	5,0	5,4	8,4
Teavikute ostu summa ühe üliõpilase kohta (kr)	553	573	851
Personal	79,0	74,0	72,5

* Märkus: alates 2003. aastast arvestatakse ka laenutusi avariiuulitelt.

Kogude arendamine

Lisaks raamatukogu eelarve vahenditele (8,352 miljonit krooni) rahastas Haridus- ja Teadusministeerium ELNET Konsortsiumi kaudu tsentraalselt teadusraamatukogude elektrooniliste ressursside ühishanget kokku 8,5 miljoni krooni ulatuses. Raamatukogu eelarvest kulutati perioodika tellimisele 50%, sealhulgas 5,6% eesti ja 67,1% välisperioodikale ning 27,3% perioodika andmebaasidele. 2002. aastal saabus

jooksvalt 646 nimetust paberkandjal ajakirju, millest 132 olid eestikeelsed ja 514 võõrkeelsed (sealhulgas 80 venekeelsed). Paberkandjal tellitavate ajakirjade arv vähenes 53 võrra, kuid ülikooli arvutivõrgu kaudu kättesaadavate täistekstiajakirjade arv kasvas 2 253 võrra. Paberajakirjade osakaal vähenes e-ajakirjade kättesaadavuse suurenemise tõttu, kuigi mõnel juhul kohustas litsentsileping tellima nii paber- kui ka e-versiooni. Lisandusid mitmed keemia-, küberneetika-, geoloogia- ja meresüsteemidealased paberajakirjad, mis tuli tellida asendamaks neid, mille tellimisest TPÜ Akadeemiline Raamatukogu seoses reorganiseerimisega on loobunud. Raamatukogu vahendite eest osteti e-ajakirjade andmebaasid IEL Online, Applied Science and Technology Plus, ACM Digital Library, JSTOR, Nature Online ning referaatandmebaasid Food Science and Technology Abstracts ja ICONDA. Parandamaks e-ajakirjade otsinguvõimalusi ja haldamist osteti EBSCOLT tarkvaratoode A to Z. ELNET Konsortsiumi kaudu (peamiselt Haridus- ja Teadusministeeriumi rahastamine) osteti EBSCO Publishing, ScienceDirect, SpringerLink, Blackwell Synergy, American Physical Society, Institute of Physics, Kluwer Online, Cambridge University Press e-ajakirjade andmebaasid ning referaatandmebaasid SciFinder Scholar, INSPEC ja MathSciNet. Kokku oli raamatukogu poolt hangitud ligipäas 8 598 e-ajakirja täistekstidele, kuid tuleb arvestada, et osa nendest ei vasta Tehnikaülikooli profiilile ja on kättesaadavad niiõelda prii lisana tänu tarnijate paketi kaupa müügipoliitikale.

Raamatute ostmiseks kulutati 47% eraldatud rahast, sealhulgas 33,0% eesti ja 39,6% välisraamatutele ning 27,4% raamatute andmebaasidele. Võrreldes eelmise aastaga kulutati raamatute ostmiseks 2,3 miljonit krooni rohkem (arvuliselt saadi 2 253 eksemplari rohkem) – nii head raamatuostu aastat pole varem olnud. Õpikute kogusse osteti raamatuid 962 tuhande krooni eest (2002. aastal – 618 tuhande krooni eest). Raamatute kallinemise tendents jätkus – 2003. aastal hangitud eestikeelse raamatu keskmine hind oli 158 krooni (2002. aastal - 141 krooni), ingliskeelsel – 1 409 krooni (2002. aastal – 1 230 krooni). Saabunud sündeksemplaridest võeti kogusse 2 435 trükist, teistele raamatukogudele loovutati 1 136 trükist. Annetusena saadi 1 960 trükist. Enamik annetusi pärineb Eesti asutustelt ja üksikisikutelt. Professor Maido Ajaotsa ja professor Friedrich E. Wagneri (Kieli Tehnikakõrgkool) initsiatiivil saadi suurima välisannetusena 117 mehaanikaalast raamatut Saksamaa kirjastustelt ja ettevõtetelt. Raamatukogul oli 107 vahetuspartnerit 19 riigis. Välisvahetuse teel saadi 408 raamatut ja jadaväljaannet ning 150 nimetust ajakirju.

Esmakordselt osteti ligipäas Oxford Reference Online, CRC Handbooks, ebrary, Gale Virtual Reference Library, Yearbook of International Organizations Online ja Springer Lecture Notes in Computer Science e-raamatute andmebaasidele, mis võimaldas teha elektrooniliselt kättesaadavaks 2 390 monograafiat ja teatmeteost.

Arvele võeti 14 367 raamatut keskmise eksemplaarsusega 2,3. Eestikeelse raamatu keskmine eksemplaarsus oli 1,6 võõrkeelsel - 1,2 ja õpikul – 38,4 (2002. aastal – 27,3). 17 nimetust õpikuid hangiti eksemplaarsusega üle 100. Ajalehti saadi 53 nimetust, sealhulgas 30 eesti- ja 23 võõrkeelset. Jätkus kogude puhastamine aegunud ja liiases eksemplaarsuses kirjandusest. Kokku kustutati 14 172 arvestusüksust. Aasta lõpuks oli kasutuskogudes 714 966 arvestusüksust.

Raamatukogu- ja infoteenindus

Lugejaskonna koosseisus ei ole eelmiste aastatega võrreldes olulisi muutusi toimunud. TTÜ üliõpilased, magistrandid ja doktorandid moodustasid lugejaskonnast 63,1%, TTÜ õppejõud ja teadurid – 5,4%, TTÜ insenerid ja teenistujad – 1,3%, ülikoolivälised lugejad – 30,2%. Lugejate arv suurenes eelmise aastaga võrreldes 1,0% võrra. 18 943 lugejat külastas raamatukogu kokku 231 912 korral, mis tähendab, et keskmiselt külastas raamatukogu umbes tuhat lugejat päevas ja keskmine lugeja käis aasta jooksul raamatukogus 12,2 korda. Külastuste arv vähenes eelmise aastaga võrreldes 285 võrra. Kokku laenutati 1,086 miljonit teavikut. See arv ei ole mullusega võrreldav, sest alates 2003. aastast arvestatakse ka laenutusi avariilultelt. Kojulaenutuste arv kasvas 2002. aastaga võrreldes 1 991 võrra. Eesti Hoiuraamatukogult renditud pindadel asuvatest vanema kirjanduse kogudest telliti keskmiselt 10 trükist päevas. Võlglastele saadeti üle tuhande meeldetuletuse.

Elektrooniliste ajakirjade arv kasvas 2002. aastaga võrreldes kolmandiku võrra, kuid nende kasutamine suurenes kaks korda. EBSCO andmebaasides tehti ülikooli arvutivõrgu kaudu 24 471 otsingut ning laaditi alla 19 133 artiklit, Applied Science and Technology Plusi kasutati 1 759 korral (alla laaditi 1 021 artiklit), ScienceDirecti kasutati 22 739 korral (alla laaditi 42 353 artiklit), IEL Online andmebaasist laaditi alla 12 540 artiklit. Kahjuks ei suuda kõik andmebaasitarnijad pakkuda standardset võrreldavat kasutusstatistikat. Hinnanguliselt tehti 2003. aastal kõigis andmebaasides kokku umbes 70 tuhat otsingut ja laaditi alla ligikaudu 90 tuhat täistekstiartiklit. Lisaks ostetud pakettidele tehti ülikooli arvutivõrgus lühiajaliselt kättesaadavaks 27 sidusandmebaaside tutvumispaketti. Infoosakonna referendid nõustasid lugejaid e-ressurssidele viitamisel, andmebaaside, elektronkataloogi, raamatukogu veebisaidi ja tutvumispakettide kasutamisel 63 korral. Virtuaalraamatukogu projekti raames jätkati raamatukogu veebisaidi rubriigi “Teemaväravad” täiendamist, mis hõlbustab erialainfo otsingut erinevatest piiramata ligipääsuga allikatest.

Raamatukogu rõdul asuvaid arvuteid kasutas 3 971 lugejat. Peamiselt teostati infootsinguid, kasutati sidusandmebaase, e-õppematerjale ja kontoritarkvara. Lugemissaali paigaldati täiendavalt 8 internetiühendusega Windows-terminali – neid on kokku 16, kuid seda pole piisavalt, sest kõik terminalid olid pidevalt hõivatud ning sageli tekkisid nende kasutamiseks järjekorrad. Raamatukogus saab kasutada ka traadita (WiFi – Wireless Fidelity) internetiühendust, kuid seda võimalust kasutati suhteliselt tagasihoidlikult.

Esimese kursuse üliõpilaste teenindamiseks oli õpikute osakonnas 25. augustist kuni 12. septembrini avatud täiendav laenutuspunkt, mida külastati 1 149 korral. Vanemate kursuste üliõpilased külastasid samal ajal põhiteeninduspunkti 1 290 korral.

Laenutusosakonnas ühendati kaks teeninduspunkti ning korraldati ümber koopiasteenindus. Lugeja saab nüüd ühest teeninduspunktist laenata nii hoidla kui ka avakogu raamatuid ja ajakirju. Seoses elektroonilise laenutusmooduli kasutuselevõtuga viidi läbi lugejate ümberregistreerimine ning asendati lugejapiletid vöötcode'iga varustatud plastikkaartidega. Raamatukogu pääslasse paigutati infolaud, kus teenindab laenutusosakonna töötaja. Infolauas saab registreerida uusi lugejaid ja väljastada lugejakaarte. Töötati välja spetsiaalne tarkvara, mis võimaldab lugejaid

vötkoodi põhjal identifitseerida, kontrollida reaalselt nende staatust, registreerida külastusi, teostada külastuste, täituvuse ja lugejaskonna koostise statistilist analüüsi.

Raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) teel saadi 247 trükist või koopiat (Eestist 53, välismaalt 194). Tellimuste täitmise protsent oli 97. Tellijaid oli 68. RVL teenuse aktiivsemad kasutajad olid keemiateaduskond (81 tellimust) ja majandusteaduskond (27 tellimust). Välja saadeti 358 trükist või koopiat. Tellimuste täitmise protsent oli 77. Sageasemad tellijad olid maakondade keskraamatukogud ja rakenduskõrgkoolide raamatukogud.

Raamatukogus registreeriti kokku 8 454 päringut. Infoosakond vastas 1 785 päringule (sellest 192 elektroonilise infoteeninduse kaudu). Mahukamaid infoosakonna referentide poolt lahendatud päringuid oli 62. Valikteadistuse korras edastati infot füüsikalise keemia õppetoolile ja Eesti Juhtimiskvaliteedi Keskusele. Kataloogikonsultant vastas kokku 6 617 leidumuspäringule. Bibliograafiaosakonnas vastati 35 päringule Tehnikaülikooli publikatsioonide, õppejõudude ja ajaloo kohta. Ülikooli struktuuriüksuste tellimisel koostati publikatsioonide loetelusid ja tehti väljatrukke bibliograafiaosakonnas koostatavatest andmebaasidest. Akrediteerimiskomisjonidele tutvustati raamatukogu, vastava eriala kirjandust ja andmebaase.

Õppeaine UTT3011 raames korraldati bibliograafiakursus “Traditsiooniline ja elektrooniline infootsing raamatukogus” bakalaureuse- ja diplomiõppe esimese kursuse üliõpilastele. Infoosakonna töötajad pidasid 68 rühmale 300 tundi loenguid ja harjutusi. Kursuse läbis 1 281 üliõpilast. Osa kursusest – teavikute iseseisev otsing elektronkataloogist – korraldati veebipõhise kaugkoolitusena, mille läbis 1 141 üliõpilast. Korraldati ka erialainfootsingu kursused arvuti- ja süsteemitehnika magistrantidele (valikaine SR05050) ning keemia- ja materjalitehnoloogia magistrantidele (valikaine SR05051), kokku 20 tundi. Kursused läbis 36 magistranti. Mõlemad kursused toimusid esmakordselt veebipõhise kaugkoolitusena. Lisaks viidi läbi infootsingu lühikursused 11 kraadiõppurile. Teaduskonna initsiatiivil viidi valikaine Keemiainformaatika (KKF3630) raames läbi 36 infootsingu harjutustundi esmakursuslastele, arvestuse sai 20 üliõpilast. Õppejõududele ja teaduritele korraldati individuaalseid õppusi andmebaaside ja elektronkataloogi efektiivsemaks kasutamiseks.

Korraldati 45 kirjanduse teemanäitust, sealhulgas 4 TTÜ õppejõudude ja teadurite isikunäitust. Jätkati TTÜ autorite publikatsioonide aastanäituste korraldamist. Pearaamatukogu lugemissaalis toimus 41 uudiskirjanduse näitust, lisaks eksponeeriti uudiskirjandust rõdul, õpikute osakonnas, majandusteaduskonna ja energeetikateaduskonna raamatukogudes. Uudiskirjanduse ja teemanäitustel eksponeeritud teavikute nimestikud publitseeriti raamatukogu veebis.

Teadus- ja arendustegevus

Raamatukogu töötajad avaldasid 10 artiklit ajakirjades ja kogumikes, 6 ajaleheartiklit, 5 käsikirja, 2 e-publikatsiooni ning osalesid 36 konverentsil ja seminaril. Trükkis ilmus 1 raamat, andmebaaside tutvustamiseks koostati 25 voldikut või lehtmaterjali. Rahvusvahelistel konverentsidel ja seminaridel peeti 3 ettekannet, kodumaistel - 7.

Raamatukogul ei ole sihtotstarbeliselt finantseeritavat põhiteemat. Teadus- ja arendustegevuse põhisuundadeks olid teadlaste ja spetsialistide infovajaduste uurimine, teadusbibliograafia andmebaaside genereerimine ja väljaannete koostamine, programmide ja rakendusmaterjalide väljatöötamine lugejatele infosüsteemide kasutamise ja infootsingu metoodika õpetamiseks, raamatukogu infosüsteemi täiustamine ning veebipõhiste rakenduste väljatöötamine. Lisaks töötati välja ettepanekud ülikooliraamatukogu töö tulemuslikkuse indikaatorite kohta.

Kaks töötajat asus õppima TPÜ magistrantuuris. Siret Mikumetsa magistratöö teema on "TTÜ Raamatukogu lugejateeninduse, kogude paigutuse ja töökorralduse optimeerimine", Katri Mägi teema on "Digitaalraamatukogu loomine TTÜ publikatsioonidest". Teadur Aiki Tibar jätkas õpinguid Tampere Ülikooli doktorantuuris. Tema doktoritöö teema on "Tehnikateadlaste infovajadused ja infootsikäitumine". Raamatukogus jätkus töö teemal "TTÜ teadlaste infovajadused ja infootsikäitumine", mille eesmärgiks on teadlaste raamatukogu- ja infoteeninduse optimeerimine. Töötati läbi kirjandust, mille tulemusena valmis teadlaste infootsikäitumise esialgne mudel. Koostati ankeet teadlaste infovajaduste ja infootsikäitumise väljaselgitamiseks. Jätkus töö teemal "TTÜ õppeainete ja teadustööde andmebaasi ning raamatukogu sügavusindikaatoritega komplekteerimisplaani koostamine". Andmebaasi sisestati andmed õppeainete ja teadustööde kohta ning liigitati need UDK põhjal. Koostati raamatukogu komplekteerimisplaan UDK jaotiste alusel, kus määratleti komplekteerimissügavus kolmel tasandil (põhiinformatsiooni tasand, õppetööd toetav tasand ja teadustööd toetav tasand). Koostöös teiste teadusraamatukogudega koostati Eesti teadusraamatukogude ühtne komplekteerimiskava, mille esimeses versioonis on määratletud põhiinformatsiooni tasand ja teadustööd toetav tasand.

Alustati TTÜ endise rektori Boris Tamme isikuarhiivi läbitöötamist ja korrastamist. Jätkus teadusbibliograafia andmebaaside genereerimine ja väljaannete koostamine. TTÜ publikatsioonide andmebaasi sisestati 2 422 kirjet, dissertatsioonide andmebaasi – 130 kirjet ja Eesti tehnikaartiklite retrospektiivandmebaasi - 378 kirjet. TTÜ teadlaste ja õppejõudude biograafilisse faktiandmebaasi sisestati 144 uut kirjet ja selles täiendati 660 isiku kirjeid. Vastavalt raamatukogudevahelisele tööjaotusele sisestati elektronkataloogi ESTER 1 683 TTÜ kogumike ja Eesti tehnikaajakirjade artiklite kirjet.

Täiustati raamatukogu veebirakendusi. Esilehele toodi eraldi välja "e-raamatukogu" rubriik, kuhu on koondatud kõik elektroonilised infoallikad ja teenused, mille kasutamiseks pole vaja raamatukogusse tulla. Seadistati ja kohandati EBSCO A to Z tarkvara loomaks ühtse kasutajaliidese e-ajakirjade otsinguks ja haldamiseks. Koostati tagasiside ankeet, et oleks võimalik kasutajate ettepanekuid veebisaidi arendamisel arvestada. Infosüsteemide kasutamise ja infootsingu metoodika õpetamiseks kaasajastati koolitusprogramme, täiustati ning koostati elektroonilisi abi-, õppe- ja juhendmaterjale. Töötati välja veebipõhine kaugkoolituskeskkond magistrantidele erialainfo otsingu õpetamiseks. Jätkus sidusandmebaaside testimine, kasutusandmete kogumine ja analüüsimine ning pakettide evalveerimine.

Seoses INNOPACi laenusmooduli kasutuselevõtuga määratleti laenusüsteemi parameetrid, konverteeriti lugejaandmed SQL andmebaasist ja laaditi INNOPACi keskandmebaasi, viidi läbi töötajate koolitus, paigaldati 10 laenusterminali, täiustati

kohtvõrgu kaabeldust ja topoloogiat. Telneti programmi TeraTerm asemel võeti kasutusele MilCIRC Java klient, mis on installeeritud terminaliserverile. Töötati välja spetsiaalne pääsla tarkvara, mis on integreeritud INNOPACiga Patron API liidese kaudu. Elektronkataloogi ESTER sisestati 19 639 bibliograafiakirjet ja 42 605 eksemplarikirjet. Jätkus võõrkeelsete raamatute ja perioodika retrospektiivne kataloogimine.

Tänu Hansapanga toetusele (150 tuhat krooni) paigaldati lugemissaali täiendavalt 8 üldotstarbelist lugejaterminali ja 4 terminali elektronkataloogi kasutamiseks. Valmistati ette projekt "Riist- ja tarkvarakeskkonna loomine elektronkirjastamise ja digiteerimisteenuse käivitamiseks". Katsed hankida projekti realiseerimiseks raha jäid kahjuks tulemusteta.

Arendati kontakte Helsingi Tehnoloogiaülikooli Raamatukoguga konstruktiivsete koostööprojektide ettevalmistamiseks. Koostati ettepanekud kahepoolse koostöö valdkondade ja teemade kohta, mida arutati oktoobris.

09.06.2004

Jüri Järs
Raamatukogu direktor